

Dylunio cynllun peilot Incwm Sylfaenol Cyffredinol 'Ymadawyr Gofal a Mwy' sy'n cynnwys amrywiaeth o bobl.

Y Pwyllgor Deisebau | 15 Tachwedd 2021
Petitions Committee | 15 November 2021

Cyfeirnod: SR21/1262

Rhif y ddeiseb: P-06-1224

Teitl y ddeiseb: Dylunio cynllun peilot Incwm Sylfaenol Cyffredinol 'Ymadawyr Gofal a Mwy' sy'n cynnwys amrywiaeth o bobl.

Geiriad y ddeiseb: Rydym yn gofyn i Lywodraeth Cymru ddylunio cynllun Incwm Sylfaenol Cyffredinol (ISC) yn ôl ardal ddaearyddol sy'n cynnwys plant, pobl gyflogedig, pobl ddi-waith a phensiynwyr, yn ogystal â'r rhai sy'n gadael gofal.

Bydd hyn yn caniatáu i Lywodraeth Cymru a'r cyhoedd ddeall sut y byddai'r polisi'n effeithio ar Gymru pe bai'n cael ei gyflwyno yfory.

1. Cefndir

Cyflwynwyd deiseb i ddylunio cynllun peilot Incwm Sylfaenol Cyffredinol (ISC) 'Ymadawyr Gofal a Mwy' sy'n cynnwys amrywiaeth o bobl i'r Pwyllgor Deisebau.

Mae llawer o fodolau ISC, ond y ddealltwriaeth gyffredinol yw bod hyn yn disgrifio dull lle mae'r llywodraeth yn rhoi i oedolion daliad diamod safonol a rheolaidd, ni waeth beth fo'u hincwm arall. Cyfeirir ato weithiau fel 'incwm sylfaenol' lle mae grŵp penodol o bobl, yn hytrach na phob oedolyn, yn cael taliad. Mae rhai yn dadlau y dylai ISC fod yn ddigon i fyw arno ar ei ben ei hun; mae eraill yn cefnogi taliadau cynhwysol mwy cyfyngedig, ochr yn ochr â'r systemau nawdd cymdeithasol presennol.

Mae'r ysgrifennu helaeth ar Incwm Sylfaenol Cyffredinol yn dangos cefnogaeth a beirniadaeth o amrywiaeth eang o safbwyntiau. Mae'r UBI Lab Network, Basic Income a Chymdeithas Frenhinol y Celfyddydau, Gweithgynhyrchu a Masnach yn galw am ISC. Mae eraill wedi mynegi safbwyntiau mwy drwgdybus, gan gynnwys y Ganolfan Cyfiawnder Cymdeithasol, y Sefydliad Materion Economaidd, a Sefydliad Joseph Rowntree.

Mae cefnogwyr ISC yn dadlau bod incwm sylfaenol:

- yn rhywbeth y mae gan bob dinesydd hawl iddo, a'i fod yn ddiogelwch rhag tloidi ac yn gwella iechyd a llesiant;
- yn gallu rhannu incwm cenedlaethol yn decach;
- yn gallu talu am lafur di-gyflog, megis gofalu;
- yn rhoi rhyddid i weithwyr ddewis opsiynau eraill, efallai mwy entrepreneuriaidd; a'i fod
- yn syml ac yn haws ei ddeall na systemau cymhleth nawdd cymdeithasol.

Fodd bynnag, mae gwrthwynebwyr yn dadlau bod ISC:

- yn hynod gostus (gyda'r Gweinidog Cyllid a'r Trefnydd yn nodi y gallai ISC llawn yng Nghymru gostio £35-40 biliwn);
- yn ddiwahân, felly mae arian hefyd yn mynd at y rhai nad oes ei angen arnynt;
- yn cynrychioli newid sylweddol o systemau nawdd cymdeithasol presennol; ac
- yn gallu bod yn rhwystr ar gymhelliant i bobl chwilio am gyflogaeth.

1.1. Ymgymryd â pheilot

Megis dechrau y mae cynlluniau Llywodraeth Cymru ar gyfer peilot ISC, ond ymddengys eu bod yn canolbwyntio ar grŵp bach wedi'i dargedu o ymadawyr gofal. Mae buddion cynnal peilot yn cynnwys:

- Adeiladu ymwybyddiaeth a gwella dealltwriaeth y cyhoedd;
- Creu trafodaeth ymhlith rhanddeiliaid allweddol;
- Adeiladu sylfaen dystiolaeth ar effeithiau cymdeithasol a seicolegol incwm sylfaenol;
- Creu mewnwelediadau ymarferol, helpu i nodi canlyniadau anfwriadol a dileu unrhyw anawsterau posibl sy'n gysylltiedig â gweithredu a gweinyddu incwm sylfaenol; a
- Chasglu data ar effeithiau incwm sylfaenol y mae modd eu defnyddio i helpu ymhellach i lunio model cenedlaethol.

Mae nifer o unigolion a sefydliadau wedi cynnig dewisiadau amgen i'r cynigion presennol, gyda ffocws ar ymestyn y peilot. Fe wnaeth [UBI Lab Cymru](#), [Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol](#), [Sophie Howe](#), [Rhwydwaith Cydraddoldeb Menywod \(WEN\) Cymru](#), [Chwarae Teg](#) a'r [Basic Income Earth Network](#) ysgrifennu llythyr agored yn galw ar y Prif Weinidog i ystyried:

peilot ar Ymadawyr Gofal a Mwy sy'n cynnwys sampl gynrychioliadol ddemograffig o'r holl boblogaeth, yn ogystal â phobl sy'n gadael gofal.

Mae [Jonathan Rhys Williams](#) o UBI Lab Cymru wedi galw am beilot tair blynedd, wedi'i wasgaru'n ddaearyddol, heb brawf modd. Byddai'r cynllun yn cynnwys lleiafswm o ryw **5,000 o bobl**, a fyddai'n cael taliad wythnosol rhwng **£100 a £150**. Byddai'r peilot yn costio **£120 miliwn**.

Yn y '[Rhaglen Lywodraethu Addas ar gyfer y Dyfodol](#)', mae Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol yn cefnogi dull tebyg, sy'n cynnwys peilot dwy flynedd heb brawf modd mewn lleoliad trefol a gwledig.

Mae'r felin drafod annibynnol [Autonomy](#) hefyd wedi galw am **beilot dwy flynedd** yn cynnwys **5000 o bobl**. Am gost amcangyfrifedig o **£99 miliwn**, mae'n argymhell cynnal peilot gyda chymuned gyfan mewn lleoliad penodol ac yn dadlau y byddai rhedeg peilot wedi'i dargedu at grŵp cymdeithasol penodol yn methu â chofnodi'r agwedd gyffredinol, ac yn cyfyngu ar y dysgu a'r mewnwelediadau.

Hoffai **Platfform** weld y peilot yn cynnwys pobl â diagnosis iechyd meddwl, a'r effaith ar lesiant pobl yn cael ei chynnwys fel rhan o'r gwerthusiad o'r peilot.

Yn ddiweddar, mae'r Sefydliad Materion Cymreig wedi cyhoeddi dau ddarn barn, **un yn dadlau** bod y cynllun peilot yn 'ffordd a allai drawsnewid profiad grŵp agored i niwed sy'n cael ei esgeuluso gan ein system nawdd cymdeithasol'. Ar y llaw arall, mae **ail ddarn** yn nodi'r farn nad yw'r cynllun peilot yn ddigon eang nac yn ddigon mawr.

Mae sawl gwlad arall wedi archwilio opsiynau ar gyfer gweithredu ISC drwy astudiaeth beilot. Cynhaliwyd Arbrawf Incwm Sylfaenol yn y **Ffindir** rhwng 2017 a 2018. Talwyd €560 y mis i 2,000 o bobl ddi-waith 25-58 oed. Canfu'r arbrawf bod yr effeithiau ar gyflogaeth yn fach, ond bod y derbynwyr yn fwy bodlon ar eu bywydau ac yn wynebu llai o straen meddyliol, a bod ganddynt ganfyddiad mwy cadarnhaol o'u lles economaidd. Mae cynlluniau peilot wedi cael eu cynnal mewn sawl sir yn **California**, ac yn Gorffennaf 2021, fe wnaeth deddfwyr California **gymeradwyo** rhaglen incwm gwarantedig a ariennir gan y dalaith sy'n galluogi taleithiau a siroedd i wneud cais am gyllid o **gronfa o \$35 miliwn** i gefnogi cynlluniau peilot sy'n blaenoriaethu **pobl ifanc sydd wedi gadael y system ofal a mamau beichiog**. Bydd y peilot yn para am bum mlynedd. O dan y cynlluniau, gall swyddogion lleol benderfynu ar y taliadau, y credir eu bod yn amrywio o \$500 i \$1,000. Bydd **dim rheolau o ran sut mae pobl yn gwario'r taliad**.

2. Camau gan Lywodraeth Cymru

Er mai megis dechrau y mae cynlluniau Llywodraeth Cymru ar gyfer peilot ISC, fe wnaeth y Prif Weinidog roi manylion pellach ym mis Hydref a **chadarnhau** y byddai'r peilot yn paa oddeutu tair blynedd, yn cynnwys tua **250 o ymadawyr gofal**, ac yn 'anelu at y cyflog byw go iawn'.

Yn ystod y **Cyfarfod Llawn** ym mis Hydref, cadarnhaodd y Prif Weinidog y byddai'r peilot yn cychwyn ym mis Ebrill 2022 ac eglurodd fod y gwaith parhaus i ddatblygu'r peilot wedi cael ei lunio gan gyngor gan y Fforwm Ymadawyr Gofal a Gofal yng Nghymru. Dywedodd y bydd y peilot yn rhoi 'gwybodaeth werthfawr i ni ar gyfer y dyfodol am sut y gallai'r cysyniad o incwm sylfaenol fod yn **berthnasol i grwpiau eraill yn ehangach ar draws poblogaeth Cymru**'.

Her allweddol i Lywodraeth Cymru fydd datblygu peilot sy'n cyd-fynd â'r setliad **datganoli**. **Dywedodd** Rebecca Evans AS, y Gweinidog Cyllid a Llywodraeth Leol (yn ei rôl flaenorol fel y Gweinidog Cyllid a'r Trefnydd) am dreialu ISC:

Dylunio cynllun peilot Incwm Sylfaenol Cyffredinol 'Ymadawyr Gofal a Mwy' sy'n cynnwys amrywiaeth o bobl.

[...] na fyddai treial felly'n bosibl heb gydweithrediad gweithredol Llywodraeth y DU, a hynny oherwydd y rhyngweithio rhwng incwm sylfaenol cyffredinol a'r system dreth a budd-daliadau.

3. Camau gan Senedd Cymru

Mae'r diddordeb yn ISC wedi cynyddu yng Nghymru. Ar 30 Medi, fe wnaeth y Senedd drafod a **phasio cynnig** yn galw ar Lywodraeth Cymru i sefydlu treial ISC yng Nghymru.

Yn y cyfnod yn arwain at yr etholiad, fe wnaeth y grŵp ymgyrchu UBI Lab Cymru sicrhau addewidion yn cefnogi peilot gan 105 o ymgeiswyr (etholwyd 25 ohonynt), ochr yn ochr ag ymrwymadau polisi ym maniffestos Plaid Cymru, Democratiaid Rhyddfrydol Cymru a Phlaid Werdd Cymru. Hefyd, fe wnaeth pedwar cyngor **yn Abertawe, Rhondda Cynon Taf, Caerdydd a Gwynedd** – basio cynigion yn galw am gynnal cynlluniau peilot yn eu hardal leol.

Er mwyn lliniaru effaith y pandemig, galwodd Adam Price AS, arweinydd Plaid Cymru, am gyflwyno ISC dros dro i gefnogi **pobl hunangyflogedig, gweithwyr llawrydd a'r rheini ar gontractau dim oriau**. Mae Jane Dodds, arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, wedi cefnogi peilot Llywodraeth Cymru, ond mae wedi galw am ehangu'r cynllun i **gynnwys mwy o bobl**.

4. Camau gweithredu gan Senedd y DU

Ar hyn o bryd mae'r Pwyllgor Dethol Materion Cymreig yn cynnal ymchwiliad i'r system fudd-daliadau yng Nghymru, a chymerodd dystiolaeth ar ISC yn ystod ei **sesiwn ar 3 Tachwedd**. Bwriedir cynnal sesiynau tystiolaeth pellach ym mis Rhagfyr, ac mae'n debygol y caiff adroddiad ei gyhoeddi ddechrau 2022.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.